

ISBN: 978-625-7854-74-0

© 2018 Ketebe Kitap ve Dergi Yayıncılığı A.Ş.

ketebe.com

Ketebe Yayınları: 380

Araştırma - İnceleme

Yayın Yönetmeni
Furkan Çalışkan

Dizi Editörü
Yusuf Genç

Yayıma Hazırlayan
Dilâra Yabul İşleyen

Düzeltili
Yasin Yılmaz

Kapak
Harun Tan

Mizanpaj
Nilgün Sönmez

1. BASKI

Ocak 2021
İstanbul

Ketebe Yayınları
Sertifika No: 34989
Maltepe Mahallesi Fetih
Caddesi No: 6 Dk: 2
Topkapı 34010 İstanbul
Tel: 212 612 29 30
e-mail: ketebe@ketebe.com

Baskı ve Cilt
Mega Basım Yayın San. ve Tic. A.Ş.
Cihangir Mah. Güvercin Cad.
No: 3/1 Baha İş Merkezi A Blok
Kat: 2 34310 Haramidere -
Avcılar / İstanbul Sertifika No: 44452
Tel: 212.412 17 00

© Özgün adı *The Formative Period Of Islamic Thought* olan bu kitabın Türkiye'de tüm yayın hakları AnatoliaLit Ajans ile yapılan telif sözleşmesi gereği Ketebe Kitap ve Dergi Yayıncılığı A.Ş.'ne aittir.

İslâm Düşüncesinin Teşekkül Dönemi

W. MONTGOMERY WATT

TÜRKÇESİ
OSMAN DEMİR

KETEBE

W. Montgomery Watt

William Montgomery Watt (14 Mart 1909-24 Ekim 2006) İslam düşünce- si alanında dünyanın önde gelen tarihçilerinden ve oryantalistlerindedir. Önceleri felsefe ve teoloji alanında çalışmalar yürütmesine rağmen, daha sonraları akademik ilgisini İslam çalışmalarına kaydırmıştır. Alanında 30'dan fazla kitap ve sayısız makale kaleme alan Watt'ın en meşhur ve klasik olarak addedilen kitapları Hz. Muhammed üzerine olanlardır. Gazzâlî üzerine kitapları ve tercümeleri mevcuttur. Pek çokları tarafından "son oryantalist" olarak adlandırılır.

Başlıca Eserleri:

Muhammad at Mecca

Muhammad at Medina

Muhammad: Prophet and Statesman

Muhammad's Mecca: History in the Qur'an

Introduction to the Qur'an

The Faith and Practice of Al-Ghazali

Islamic Philosophy and Theology

Islamic Political Thought

Early Islam

Islam: A Short History

History of Islamic Spain

Osman Demir

1974 yılında Ordu'nun Ünye ilçesinde dünyaya gelen Osman Demir, 1996 yılında Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. 1999 yılında Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde "Kelâm İlimi Açısından Ricâlü'l-gayb İnancı" başlıklı tezle yüksek lisansını tamamladı. 2006 yılında ise aynı enstitüde, "İlk Dönem Kelâmcılarında Sebep-Sonuç İlişkisi" adındaki tezle kelâm doktoru oldu. Akademik faaliyetleri yanında 1998-2010 yılları arasında çeşitli özel öğretim kurumlarında Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi öğretmeni ve yönetici olarak çalıştı. 2010-2018 yılları arasında Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde görev yapan Demir, şu an Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi'nde çalışmaktadır. Kelâm-bilim ilişkisi başta olmak üzere, klasik kelâm düşüncesi üzerine yazdığı makaleleri, telif, tercüme ve edit eserleri bulunmaktadır.

İÇİNDEKİLER

ÇEVİRMENİN ÖNSÖZÜ	13
ÖNSÖZ.....	19
GİRİŞ	21

BİRİNCİ KISIM

BAŞLANGIÇ DÖNEMİ (11-132/632-750)

BİRİNCİ BÖLÜM: HÂRİCİLER	31
1. Hz. Osman'ın Öldürülmesi ve Bunun Sebepleri	31
2. İlk Hâriciler	35
a. Sıffin, Harûra ve Nehrevânda Olanlar	35
b. Temel İnançlar	37
c. Hâricî Adının Anlamı.....	39
3. Belli “İsyancılar” Arasındaki İtikadî Gelişmeler	45
a. Hz. Ali ve Muâviye'ye Karşı Ayaklanmalar.....	45
b. İbnü'l-Ezrak ve Ezrakiler ya da Ezârîka.....	47
c. Necde ve Necdîler ya da Necedât.....	49
d. Emevîlere Karşı Sonraki İsyanlar	52
4. Hâricî İnançının Teorik ya da İlmî Gelişimi.....	53
a. Alt Kollar ve İlgili Kişiler	53
b. İtikadî Gelişiminin Genel Özellikleri	57

c. Hâricilerin Geç Dönem Tarihi	64
5. Hâricî Hareketin Önemi	65

İKİNCİ BÖLÜM: EMEVÎLER DEVRİNDE

İLK-Şİİ OLGUSU	69
1. Problemlerin Mahiyeti	69
2. İlk-Şiilikte Arapların Payı	71
3. Muhtâr ve Mevâlî	77
4. Sükûnet Dönemi	82
5. Emevîlerin Çöküşü Sırasında Hâşimî İsyanları	86
6. İlk-Şiî Olaylarının Önemi	91
a. Olayların Farklı Boyutları	91
b. İsimlerin Kullanılışı	95
EK-A. Abdullah b. Sebe ve Sebeiyye	98
EK-B. İbn Kuteybe'nin Şia Listesi: İlk Mensuplar	101

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: GENEL DİNÎ HAREKET 103 |

1. Hareketin Entelektüel Yönleri	103
a. Standart Müslüman Görüşü ve Batı Tenkitçiliği	103
b. Fikhî Düşüncenin Başlangıcı	105
c. Kur'an Araştırmaları	108
d. Hadis Çalışmaları	109
2. Hareketteki Siyasî Tavırlar	110
a. Zübeyriler Zümresi	111
b. Emevîlerin Samimi Destekçileri	113
c. Emevîlerin Fiilî Rakipleri	114
d. İlmî ya da Merkezî Zümre Meselesi	115
e. Osmâniyye	120
3. Hasan el-Basrî	123
a. Hayatı ve Siyasî Tavırları	123
b. Genel İtikadî Görüşleri	125

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: ALLAH'IN

OLAYLARI BELİRLEMESİ	131
1. Siyasî Arkaplan.....	132
a. Emevîlerin İlähî Otorite İddiası.....	132
b. İlk Kaderî Muhalefet.....	136
c. Gaylân ed-Dîmeşkî.....	137
d. Basra Hâricîleri Arasında Kaderîlik.....	140
2. Tartışmaların Arka Planı.....	141
a. İslâm Öncesi Arka Plan.....	141
b. Kur'ân.....	143
3. Kaderîlerin ve Muhaliflerinin Delilleri.....	148
a. İlk Tartışmalara Dair Kayıtlar.....	148
b. Hasan el-Basrî'nin Konuya Yaklaşımı.....	156
c. Kaderî Görüşlerin Hadislerle Desteklenmesi.....	163
4. Kaderciliğin Dönüşümü.....	167
a. Amr b. Ubeyd ve Basra Alimleri.....	168
b. İbn Kuteybe'nin Kaderiyye Listesi.....	170
c. Bazı Kaderî Muhaddisler.....	176
d. Sonuç.....	178
5. "Kaderiyye" Adının Kullanılması ve Onun Zıtları.....	182

BEŞİNCİ BÖLÜM: İNANÇ VE TOPLUM.....

1. "Mürchie" Teriminin Kullanılması.....	187
a. Genel Batılı Görüş.....	187
b. Eş'arî-Sünnî Görüş.....	188
c. Mu'tezile.....	189
d. Şia.....	190
e. Hanbelîler.....	192
f. Hâricîler.....	193
2. Gelişmenin Yeniden İnşası.....	193
a. Kur'ânî Temel.....	193

b. Hz. Ali ve Hz. Osman Hakkındaki Hükmün Ertelenmesi	194
c. Hz. Ali'nin Dördüncü Sıraya Bırakılması	197
d. Büyük Günah İşleyenin Mümin Kabul Edilmesi.....	198
e. İlk Mürcîler	199
3. Topluma Mensûbiyet	200
a. Mensûbiyetin Esas Temelleri	200
b. <i>İman</i> ve <i>İslâm</i> Arasındaki Fark	202
c. Mürcie ile Hanefîlerin <i>İman</i> Görüşü	205
d. Hanefîlerin Eleştirisi	210
4. “Ahlâkî Endişe” Problemi.....	212
a. Ahlâkî Gevşekliğe Giden Belirgin Eğilim	212
b. Hz. Peygamber'in Şefaati	215
c. İnsanların Dinî Durumlarının Belirlenmesi	216
5. Sapkın Bir Akım Olarak Mürcîlik.....	217
6. Sözde Cehmiyye Fırkası	222
a. Cehm b. Safvân.....	222
b. Hanbelîlerin Tasavvurunda Cehmiyye	223
c. Hanefîler ve Cehmiyye	226
d. Mu'tezile ve Cehmiyye	227
e. Mezhepler Tarihçilerinin Usulleri.....	228

İKİNCİ KISIM

MÜCADELE ASRI (132-750/235-850)

ALTINCI BÖLÜM: ABBASÎLERİN KURULUŞU	235
1. Abbasî Yönetiminin Teorik Temelleri	235
a. Abbasîler ve Muhalifleri.....	235
b. “Meşrûiyet” İddiası	238
2. Tarih ve Çağdaş Siyaset	242
a. Emevîlerin Son Dönemlerindeki Tavırlar	242

b. Râfiziler ya da İmâmîler.....	244
c. Zeydîler.....	250
d. Osmânîler	256
e. Muâviye Hayranları	259
f. Son Söz.....	260
3. Siyasî Mücadele	261
a. İranlıların Benlik İddiaları.....	261
b. Çatışan Çıkar Grupları.....	266
c. Me'mûn'un Uzlaştırma Teşebbüsleri.....	269

YEDİNCİ BÖLÜM: AKIL YÜRÜTMENİN CAZİBESİ

1. Sistematik Akıl Yürütmenin Başlangıcı	275
2. Kelâmın Başlangıcı.....	278
3. Kelâmın İlk Temsilcileri	283
a. Hişâm b. Hakem.....	284
b. Dırâr b. Amr	287
c. Bişr el-Merîsî.....	297
d. Hüseyin en-Neccâr	302
e. Benzer Görüşlere Sahip Diğer Kişiler.....	305
4. Kindî ve Filozoflar.....	309

SEKİZİNCİ BÖLÜM: BÜYÜK MU'TEZİLÎLER

1. Mu'tezilîliğin Doğuşu	317
a. Genel Dinî Düşüncenin Eleştirisi	317
b. Gözden Geçirilen Bir Rivayet.....	321
c. Mu'tezile İsminin Anlamı	326
2. Basra ve Bağdat Ekolleri.....	328
a. Basra Ekolü	330
1. Ebu'l-Huzeyl.....	330
2. Nazzâm.....	331